

Марија Илић

МЕТАПРАГМАТИЧКИ ДИСКУРС СРБА ИЗ МАЂАРСКЕ: АУТОРИТЕТ СТАНДАРДА И КОНТАКТНИ ВАРИЈЕТЕТ*

У раду се анализира метапрагматички дискурс Срба из Чипа у Мађарској који је инициран употребом контактних израза. Представљају се основне одлике чипске говорне заједнице и употребе језика. На примеру исказа који су добијени у теренским антропололингвистичким интервјуима, показано је да метапрагматички дискурс одражава унутарњу дијалогичност између двеју често сукобљених идеолошких позиција — ауторитарног стандарда и контактнoг локалног варијетета.

Кључне речи: антрополошка лингвистика, Срби у Мађарској, теренска истраживања, метапрагматика, језичка идеологија, контактни израз, стандард.

1. Увод: МЕТАПРАГМАТИЧКИ ДИСКУРС. Свест о употреби језика је непосредно повезана са идеолошким представама говорника о себи и другима, и има једну од кључних улога у конструкцији идентитета вишејезичних говорника. У антрополошкој лингвистици се назива рефлексивном или метапрагматичком свешћу, а непосредно се изражава експлицитним или имплицитним метајезиком (исп. SILVERSTEIN 1976; [1981] 2001; VERSCHUEREN 1998). Концепт метапрагматичке свести се заснива на метајезичкој функцији, коју је још Роман Јакобсон (1960) дефинисао као функцију исказа оријентисану ка коду комуникације. Међутим, само део метајезичких активности је обухваћен том функцијом, тј. експлицитни искази о коду комуникације. Многе друге метајезичке активности би се према Јакобсоновом моделу могле убројити у: референцијалну функцију (нпр. управни и неуправни говор, прекључивање кодова, деиктици) или поетску (нпр. паралелизми) (исп. LUCY 1993).

Како би обухватили укупну метајезичку активност, лингвисти су предложили нове и шире концепте, као што су нпр. језичка рефлексивност (Lucy 1993), метапрагматика (SILVERSTEIN 1993), метајезик (JAWORSKI—COUPLAND—GALASIŃSKI 1998; VERSCHUEREN 1998). Сва три побројана концепта су заснована врло широко, мање-више се преклапају и полазе

* Рад је настао у оквиру пројекта Балканолошког института САНУ *Етничка и социјална стилификација Балкана* (бр. 148011), који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

од тезе да практично не постоји употреба језика без пратеће метајезичке активности. У лингвистици појам метапрагматике обухвата метајезичке активности које се односе на адекватну употребу кода и на актуелно управљање дискурсом (SILVERSTEIN 1993; CAFFI 1994).¹

Испитивање везе метапрагматичке свести говорника са граматичким структурама и употребом језика довело је до настанка концепта „језичке идеологије” (SILVERSTEIN 1979: 193). У ужем смислу језичка идеологија се заснива на метапрагматичком дискурсу, и одређује се као: „research on cultural conceptions of language — its nature, structure and use — and on conceptions of communicative behavior as an enactment of collective order” (WOOLARD—SCHIEFFELIN 1994: 55).² У ширем значењу, језичка идеологија се може изједначити и са концептом конструкције идентитета, јер се дефинише као шири културни систем представа о језику и друштву, који је оптерећен моралним и политичким интересима говорника (IRVINE 1989).

За разумевање концепта језичке идеологије је корисна и Бахтинова концепција хетероглосије и дијалогичности дискурса (рус. *разноречие, дијалогичност*). Наиме, Бахтин разликује примордијалну дијалогичност дискурса између речи у оквиру једног исказа, исказа у оквиру једног дијалога, социолеката у оквиру националних језика, националних језика у оквиру исте културе (ВАХТИН 1981: 275; ВАНТИН 1989); поред тога, и унутарња дијалогичност је инхерентна особина дискурса, јер се сваки сегмент дискурса формира у непрестаном дијалогичном односу према говору „другога” (ВАХТИН 1981: 279). Према Бахтину, када исказ граматички и композиционо припада једном говорнику, а у ствари унутар себе спаја неколико различитих исказа, стилова, језика, семантичких и аксиолошких система, може се говорити о хибридном конструкцијама, тј. о многогласном дискурсу (рус. *многоголосост; истио*, 305).

У овом раду ћу покушати да укажем на неке одлике метапрагматичког дискурса и језичке идеологије код припадника вишејезичне говорне заједнице из Чипа у Мађарској. У првом делу рада излажем основне одлике чипске говорне заједнице и употребе језика (2). Затим, укратко излажем теорију о употреби контактних израза и говорној интеракцији између истраживача и саговорника (3). У средишњем делу, на примеру одломака из теренских интервјуа, анализирам метапрагматички дискурс који је инициран употребом контактних израза; у фокусу анализе су идеолошке позиције које саговорници заступају у својим метапрагматичким коментарима (4). На крају је приложен Додатак са конвенцијама транскрипције говора.

¹ Клаудија Кафи разликује три значења термина „метапрагматика”: (1) теоријска дебата о прагматици; (2) услови који чине могућом и успешном употребу језика код говорника; (3) актуелно управљање дискурсом (CAFFI 1994).

² Истраживања су била усмерена и на испитивање језичке идеологије аналитичара и научника у писаном дискурсу (GAL 2002). Утврђено је да је инвентар језичких идеологија неке говорне заједнице сложен, контрадикторан и хетероген, и да се формира у динамичном односу са друштвеним макро-структурама и јавним, политичким и академским дискурсом, који може варирати од потпуне субординације до отпора (GAL 1987; 1993; 1995; WOOLARD 1985; TSITSIPIS 1998; PETROVIĆ 2009; LAHONEN 2009).

2. Срби у Чипу. Место Чип (мађ. Szigetcsép) се налази на дунавском острву Чепел (мађ. Csepel-sziget), 30 км јужно од Будимпеште. Заједница изводи своје порекло још од историјске миграције Срба у Угарску из XV века, а највероватније је настала мешавином разних миграцијских група (исп. PEŠTŪ [1864] 1984; ILIĆ 2010). У самом насељу до Другог светског рата, живе једна поред друге немачка (католичка) и српска (православна) заједница, поред неколико мађарских (реформатских) породица. Након Другог светског рата, долази до колективног протеривања Немаца и насељавања Мађара, што утиче на драстичну промену етничке структуре места (исп. APOK 2004; ILIĆ 2008). Тако је у послератном периоду најбројнија мађарска заједница, следи немачка, док је српска заједница у сталном демографском опадању. Наиме, од 1980. године српска заједница нема више од 150 припадника, што је 5% укупног становништва у Чипу.³

Све до Другог светског рата, српска говорна заједница у Чипу функционише као затворена, вишеструко повезана друштвена мрежа, у којој се већински практикује сеоска етничка ендегамија и користи српски као основни комуникативни код. У послератном периоду, након корених друштвених промена, долази до отварања заједнице и почетка замене језика.

2.1. ВИШЕЈЕЗИЧНА ГОВОРНА ЗАЈЕДНИЦА. Припадност говорној заједници подразумева регуларност унутаргрупне вербалне интеракције, разлику у употреби језика у односу на вангрупну комуникацију, локално (подразумевано) знање о начину на који језички избор и варијација индексирају социјални идентитет говорника (генерацију, занимање, политичке погледе, социјалне везе, идентитет и др.) (GUMPERZ [1968] 2009: 66).⁴ Када се примени на Србе из Чипа, овај концепт је делимично проблематичан, јер само припадници старије и средње генерације могу активно учествовати у билингвалној говорној интеракцији, док млађи говорници припадају групи терминалних говорника српског (енг. *semi-speakers, low-proficiency speakers, terminal speakers* исп. DORIAN 1981).

Говорни репертоар старије генерације Срба из Чипа укључује сет могућих језичких избора од стандардног до локалног мађарског и српског, као и лимитирано знање локалног немачког и бугарског варијетета. До Другог светског рата, говорни репертоар се као и код многих традицијских заједница диференцирао према полу (исп. VUŠKOVIĆ 2004; ВУЧИНА-СИМОВИЋ—ФИЛИПОВИЋ 2009): мушкарци су као мобилнији знали више контактних језика, а жене су биле везане за кућу, углавном говориле

³ Према државним пописима број људи у Чипу који су навели српску националност и српски као матерњи је следећи: 1980. 149 (језик), 114 (националност); 1990. 127 (језик), 103 (нац.); 2001. 83 (језик), 87 (нац.). Подаци су добијени захваљујући љубазности гоподина Јаноша Векаша из Института за етничке и националне мањине у Будимпешти; исп. NÉPSZÁMLÁLÁS 2001.

⁴ Чланови неке говорне заједнице нису униформни, тако да се она може одредити и као организована разноврсност коју на окупу држе заједничке норме и аспирације. Говорне заједнице могу варирати од малих које одликује комуникација „лицем-у-лице” (нпр. породица, круг пријатеља) до замишљених, као што су етничке и националне.

српски и мало контактнoг немачког, док мађарски скоро да и нису знале. Након 50-их година XX века, мађарски постаје први језик, а српски језик којим се ређе и несигурније говори. Лабаву друштвену мрежу, која одликује чипску заједницу у садашњем тренутку, обележава изразита хетерогеност комуникативних конвенција.

2.2. ЧИПСКИ ВАРИЈЕТЕТ У КОНТАКТУ. Чипски варијетет карактерише скоро пет векова изузетне виталности, мешавина разних дијалеката, као и форме које су настале у вишевековном језичком контакту са немачким и мађарским. Дијалектолошка истраживања су показала да овај варијетет припада поддијалекту шумадијско-војвођанских говора, тзв. говорима у околини Будимпеште, који представљају мешавину екавских говора војвођанског типа са јекавским и косовско-ресавским говорима (исп. ИВИЋ [1956] 1985; ИВИЋ 1966; СТЕПАНОВИЋ 1994; 2000; НИКОЛИЋ 1993; СТЕФАНОВИЋ 1993; 2003).⁵ Говорно мешање указује, у ствари, на спајање више мигрантских група у овим насељима, које се одразило као троструки рефлекс „јата” (*e, u, je*); специфичност у односу на шумадијско-војвођанске говоре је заправо у великом броју јекавизама. Наиме, у тренутку мешања, говор са шумадијско-војвођанском основом био је или већински или престижнији, па су екавске форме превладале. Очевидни јекавизми су свесно елиминисани, тако да се готово нигде није очувао рефлекс *-ије* или *-је*, док се одржао један део скривених јекавизама као јотована варијанта (*л, њ, д*), тј. у формама које говорници више не препознају као јекавске, нпр. *ћев, ћела, оџићеду, диџоћ, кадџоћ, шиџоћ* (СТЕПАНОВИЋ 1994: 134; ИВИЋ 1966: 194). Будући да је овај тип говора већ описан у наведеним радовима, кратко ћу се осврнути само на оне језичке црте које су настале као резултат језичког контакта, и које су као такве релевантне за овај рад.⁶

Утицај контактнoг мађарског се примећује у свим језичким нивоима: промени узлазних акцената силазним; изговору африката *ћ* и *џ* под утицајем мађарског *ty* и *gy*, дакле без африкације као палатални пловизи: *џ’* и *д’* (нпр. *вџ’, израд’ено, киџ’ени, кудџод’*); чест је изговор меког *ч*, вероватно под утицајем мађарског *cs* (нпр. *џрич’али, веч’е*); под утицајем мађарског, у којем нема вокалских група, уместо *-о* насталог на крају слога од *-л* јавља се *-в* (нпр. *знав, долазив, ћев, сев, јев, звав*); поред тога јављају се дублетно и облици са дугим *-о* (нпр. *разумџ, усџџ*) и са *-ио* (нпр. *осџио, реџио*).

⁵ Ту спадају говори свих српских заједница јужно и северно од Будимпеште (Пантелија, тј. стари део данашњег Дунајувароша, Аљмаш, Бата, Српски Ковин, Ловра, Чип, Калаз, Помаз). Изузетак је говор Чобанца, чија је дијалекатска основа косовско-ресавска, и Сентандреје и Будимпеште, чије говоре треба посматрати у светлу урбане дијалектологије. Дијалекатски опис говора Чипа има озбиљне недостатке, јер је рађен на основу снимка говора само једног саговорника, при чему аутор описа није аутор снимка нити је боравио у Чипу (исп. Николић 1993).

⁶ Драгоцена запажања о контакту српских варијетета у Мађарској могу се наћи, поред осталих, у радовима BURZAN 1994; 1996; БУРЗАН 1996; 2003; СТЕФАНОВИЋ 2000; РАКИЋ 1997; 1998; МИЈАТОВИЋ 1983; ПЕТРОВИЋ 1979.

У лексици су заступљени турцизми и германизми који одговарају стању у војвођанским дијалектима (нпр. турцизми — *ћуџрија*, *ћуведија*, *мијана*, *џенџер*, *оџак*, *џешкир*, *комџија*, *дућан*, *сокак*, *чарайа*; германизми — *фаџанџе*, *бириџуз*, *фиранџле*, *хајзла*). Између мађарских позајмљеница могу се разликовати оне које су уобичајене у војвођанским дијалектима (нпр. *руво*, *џоџор*, *џанџаџи*) и позајмљенице новијег порекла, посебно из материјалне културе и администрације (нпр. *џанаћ* ‘општина’, *емелет* ‘спрат’, *вонаџ* ‘воз’, *овода* ‘вртић’, *корхаза* ‘болница’ и др.).

Утицај мађарске синтаксе се огледа у бројним конструкцијама: конструкције са везником *да* под утицајем мађарског *hogy* („Знав је да шта је у цркви”; „Пазили смо да како стари певају”; „Казала сам да доста је било”, итд.). Затим, утицај се огледа у поредбеним конструкцијама, у којима се уместо *неџо* користи *као* према мађарској поредбеној конструкцији са *mint* ‘као’ (нпр. „Већу могућност имају ко ми”; „Боље слуша ко он”). Изоставља се копула *је* (нпр. „Овај деран већ велики”). Утицај се примећује и у неуобичајеном реду речи (нпр. *џо како је*, *џо џија је*). Утицај мађарског присутан је и у семантичком калкирању: тако је у језику чипских Срба глагол *однет* проширио семантичко поље и означава физички пренос особе и ствари, али и вођење особе до нечега/некога; док је глагол *одвести* избачен из употребе (нпр. „Па куд ће д однесе [књижевника из Србије], каже, ако неће код Немање”). Та врста калкирања је настала под утицајем мађарског глагола *elvisz* (*elvitte valakit* ‘одвести неког’, *elvitte valakit / valamit* ‘однети неког / нешто’). Калкирање према мађарском присутно је и у исказивању времена (нпр. *фрџаљ једанаест* према мађарском *negyed tizenegy* ‘четврт једанаест’ односно ‘десет и петнаест’). Такође, мађарске конструкције се примећују у вербалним формулама представљања, одговарања на телефонски позив (нпр. „Хало, Јелена сам”; „Добар дан, Љубица сам”, исп. Сикимић 2003).

2.3. УПОТРЕБА ЈЕЗИКА: АУТОРИТЕТ СТАНДАРДА И СТИГМАТИЗАЦИЈА ЛОКАЛНОГ ВАРИЈЕТЕТА. Садашња употреба језика у чипској говорној заједници показује висок степен корелације са годиштем говорника: у генерацији рођеној пре Другог светског рата присутна је симетрична двојезичност српског и мађарског; млађе генерације спадају у асиметричне билингвале, са доминацијом мађарског. Употреба српског језика се своди на комуникацију у породици, цркви, на часовима мањинског језика, током заједничких мањинских окупљања и у комуникацији са говорницима српског. Посебан симболички значај има употреба српског у избору личног имена и језику епитафа, мада и ту, у мањем броју случајева, има знакова замене језика. Употребу српског језика карактеришу особене комуникативне праксе: често је прекључивање и алтернација кодова, избор језика зависи од ситуације, теме и саговорника, чести су контактни изрази који се преузимају углавном из мађарског, и др. (исп. Илић 2009).

Одржање језика је отежано стигматизацијом регионалних варијетета која долази из писане културе у којој симболичку доминацију има стандардни језик. Културе у којима се регионални варијетети и стандард не дефинишу у лингвистичким него у идеолошким терминима, називају се „културама стандардног језика” (енг. *standard language culture* исп. LAI-

NONEN 2009: 38). У такве културе би се могле убројити и српска и мађарска. Регионални варијетети српског односно мађарског се у обе културе категоризују као 'правилни' или 'искварени' у зависности од тога колико је дијалекатска основица варијетета удаљена од стандарда. Такође, у таквим културама се индиректно или директно појам језика изједначава са стандардним језиком. Овакви ставови продиру у све институције, медије, школе и мањинску наставу. Говорници тако интернализују представе о ауторитарном стандарду и стигматизованим регионалним варијететима, што се рефлектује у њиховој језичкој идеологији. До стигматизације чипског локалног говора долази посебно у сусретима са говорницима српског из 'матице',⁷ при чему неретко говорници из 'матице' исправљају или изругују њихов говор као 'неправилан'. Социолингвистичка истраживања су показала да језички пуризам, како у настави тако и у комуникацији, умањује шансе за очување угроженог мањинског варијетета (исп. BORBÉLY 2000: 34).

3. КОНТАКТНИ ИЗРАЗИ И МЕТАПРАГМАТИЧКИ ДИСКУРС. Истражујући феномен метапрагматичке свести говорника, Силверстајн налази да референцијалне форме спадају у најочигледније форме које говорници региструју и о којима развијају метапрагматичку свест. Најизразитији такав пример су свакако лексичке форме које имају јасну референцијалну вредност и за које се везује већина фолклорних теорија о језику (исп. SILVERSTEIN [1981] 2001). То могу бити дијалекатски изрази и термини (исп. СИКИМИЋ 2004) или новије позајмљенице. Сами говорници новије позајмљенице доживљавају двојачко, и као део свог лексичког и граматичког система, и као реч или израз из другог кода, коју је потребно преводити и објашњавати монолингвалном саговорнику. Управо због нестабилности изговора и степена адаптације ових речи у језичком систему, у лингвистици постоји појмовна и терминолошка неусаглашеност: често није јасно да ли се ради о лексичком прекључивању или о новијим позајмљеницама.⁸ Тако се као критеријум узима раширеност лексеме и учесталост употребе, тј. ако лексему користи већи број говорника оне су ближе позајмљеницама него лексичком прекључивању (исп. Savić [Filipović] 1996:

⁷ Термин 'матица' користим јер је широко прихваћен у дискурсу Срба из Мађарске. Употреба овог термина је карактеристична за конвенционални дискурс о мањинским и дијаспоричним заједницама и сугерише идеолошку представу о 'земљи порекла' као 'прародитељу'. Полунаводници сигнализирају управо идеолошку обојеност овог термина. Будући да се концепт дијаспоре у новије време развија у постмодернистичком кључу, употреба овог термина захтева посебну рефлексију.

⁸ Лингвисти обично праве разлику између старије позајмљенице (енг. *loans*), новије позајмљенице или туђице (енг. *borrowings*) и лексичког прекључивања. Старије позајмљенице би представљале фонолошки, морфолошки и синтаксички адаптиране речи у новом коду, које се вероватно користе већ дуже време. Новије позајмљенице су речи или фразе које су у нови код доспеле релативно недавно и налазе се у процесу адаптације; за новије позајмљенице, у лингвистици се користи и израз „хетероглосички лексички елемент“ (енг. *heteroglossic lexical item* исп. AUER 1984: 57). Лексичко прекључивање представља преузимање речи или израза из једног кода које се умеђу између речи и израза другог кода, тј. цитирање речи из другог кода (GUMPERZ [1982] 2002: 66—68; Savić [Filipović] 1996: 25; BORBÉLY 2000: 48; PETROVIĆ 2009: 63).

30). Међутим, због односа самих говорника према овим речима као потенцијално проблематичним за разумевање, определила сам се за термин „контактни израз” (исп. LAHONEN 2009: 688).

У даљем току рада, на основу теренских интервјуа анализирам употребу контактних израза код чипских саговорника. Ипак, пре саме анализе, осврнућу се на основне одлике теренских истраживања и говорне интеракције.

3.1. ГОВОРНА ИНТЕРАКЦИЈА. Антропололингвистичка теренска истраживања српске заједнице у Чипу обављена су 2001. и 2008. године, а 80% саговорника су чинили припадници генерације рођених између два светска рата (1919—1940).⁹ Ове саговорнике повезује неколико значајних карактеристика: сви су симетрични билингвали, завршили су српску основну или вероисповедну школу, а мањи број њих касније и мађарску средњу или вишу школу; скоро 95% припадника старије генерације је склопило етнички ендогамне бракове, а већина њихове деце се налази у међуетничким браковима; већина деце и унука ове генерације се могу одредити као терминални (ограничени) говорници српског.

Полазна основа у теренском истраживању је био етнолингвистички упитник Ане Плотњикове (Плотникова [1996] 2009), а интервјуи су били фокусирани на истраживање традиционалне културе и лексике. Ипак, интервјуи су били отворени за дигресије саговорника, па се стога могу одредити као квалитативни полуструктурирани интервјуи.

Истраживачки тим су Чипљанима представили локални функционери, и то као „истраживаче из матице” који истражују „старе обичаје” и српски језик, и упутили их да треба причати о обичајима, „језиком којим су говорили стари” како би се „сачували од заборава”. Истраживачима је тако приписана улога ауторитета из ‘матице’, а саговорницима коетника из ‘дијаспоре’. Ове комуникативне улоге су утицале на активирање посебних идеолошких и комуникативних стратегија.

Однос између истраживача и саговорника у интервјуима у Чипу, може се, с једне стране, посматрати у светлу односа ‘монолингвала’ и билингвала. Не улазећи у то да ли су истраживачи заиста монолингвали, у конкретној говорној ситуацији саговорници из Чипа њих перципирају као српске монолингвале, а и сами истраживачи током интервјуа преузимају ту улогу. Зато је, у овом случају најбољи термин „ситуативни монолингвал”, али ћу ради економичности термин монолингвал користити с полунаводницима.¹⁰ У комуникацији чипских билингвала и истраживача ‘монолингвала’, управо је употреба контактних израза често служила као окидач метапрагматичког дискурса.

Поред односа билингвал / ‘монолингвал’, карактеристичан је и однос заснован на екстернализованом ауторитету који се приписује истраживачу у области стандардног језика и културе. Такав однос је примећен

⁹ Истраживања су обавили сарадници Балканолошког института САНУ и Института за српски језик САНУ: Биљана Сикимић, Марија Вучковић и Марија Илић. Истраживања је финансијски подржала Српска самоуправа Будимпешта.

¹⁰ Овом приликом захваљујем Биљани Сикимић, која ми је скренула пажњу на проблематичност употребе термина „монолингвал” у овом случају, и као адекватнији и прецизнији предложила термин „ситуативни монолингвал”.

и у истраживањима других традицијских заједница (исп. НПЛ 1970 цит. према TSITSIPIS 2004; LAIHONEN 2009), и представља заправо индекс ауторитарног дискурса који своју моћ црпи из симболичке доминације стандардног језика и оних који се доживљавају као његови представници (TSITSIPIS 2004: 575). У чипским интервјуима, истраживачима је тако приписивана улога ауторитета у области стандардног српског језика, што је на неке, нарочито млађе саговорнике, деловало инхибиторски: било их је тешко наговорити на интервју, јер су се стидели да користе свој 'несавршени' варијетет. У наредном одељку анализираћу употребу контактних израза и пратећих метапрагматичких коментара. Покушаћу да укажем на основне одлике језичке идеологије чипских саговорника, тј. на идеолошке позиције које говорници заступају у свом метапрагматичком дискурсу.

4. КОНТАКТНИ ИЗРАЗИ У ДИСКУРСУ ЧИПСКИХ СРБА. У примерима који следе, контактни изрази су дати у курзиву а метапрагматички коментари су подвучени. Термин *йасус* се односи на сегменте дискурса који су издвојени у анализи и које одликује, пре свега, извесна контекстуална заокруженост (исп. POLOVINA 1987: 14). Термин *исказ* користим да означим основну јединицу комуникације, која је углавном омеђена сменом говорних субјеката (исп. ВАНТИН 1980: 244). Термини *индекс* и *индексирање* се односе на својство језичких форми да сигнализирају вредност једне или више контекстуалних варијабли (исп. SILVERSTEIN 1976). У наредном делу рада, представићу две основне идеолошке позиције које заступају чипски саговорници у својим метапрагматичким коментарима: позицију ауторитарног стандарда (4.1) и контактеног варијетета (4.2).

4.1. КОНТАКТНИ ИЗРАЗИ И АУТОРИТЕТ СТАНДАРДА. У досадашњим проучавањима комуникације између истраживача, коме се приписује ауторитет стандарда, и саговорника, који је говорник контактеног нестандардног варијетета, уочене су дискурзивне стратегије поправке, које се примењују према моделу (LAIHONEN 2009: 688):

- (1) саговорник користи контактни („проблематични”) термин;
- (2) поправка коју иницира неко од саговорника;
- (3) стандардни термин који предлаже неко од саговорника;
- (4) самокритика или извињавање саговорника.

Корекција и извињавање због непознавања адекватног стандардног термина јесу заправо индекси ауторитарног дискурса чија моћ проистиче из симболичке доминације стандардног језика и стигматизације нестандарда. У дискурсу чипских Срба, употреба контактних термина повезана је са стратегијама перспективизације, тј. конструисања контекстуалних, лексичких рамова, који, како истиче Вершуерен (VERSCHUEREN 1998: 68), представљају метапрагматику конструције идентитета. Конструисањем лексичких рамова типа „ви кажете / ми кажемо”, истраживачу и саговорнику се тако приписују колективни идентитети који их индексирају као говорнике и представнике стандарда односно нестандарда.

Током интервјуа, Чипљани су ретко користили новије позајмљенице без икаквог коментара. Тако на пример, у пасусу [1] контактни израз *џанаћ* ‘општина’ је у потпуности адаптиран и уклопљен у исказ (исп. 1.6), и на њега саговорница не реферише посебно:

- [1] (С 9, 2001; СГ, женско, (1923), основна вероисповедна школа, пољопривредница)
- [1.1] ИС: И кад, кад, ко је звао сватове да крену? Ко је био командант сватова? Кад треба, ко каже, ко их опомене да треба да=
- [1.2] СГ: =Па сад то, то је било не знам ја на, то су вет’ договорили, се уговорили у ово време т’е да се кренути=
- [1.3] ИС: Аха.
- [1.4] СГ: =у које време=
- [1.5] ИС: Аха.
- [1.6] СГ: =И у које време т’е се венч’ање одржати у цркви, и у *џанаћу*. И у *џанаћу* тамо ч’ека, ч’ека онај што венч’а и он ч’ека=
- [1.7] ИС: Аха.
- [1.8] СГ: =Ч’ека. И знаде за које време т’е дот’и д’увегија и снаша да и венч’а. Јел то се јави да т’у у ово и ово време овај и овај дан т’у дот’и да се венч’ам.

У већем броју случајева, одмах након контактнoг израза саговорници су користили метапрагматички коментар: било да је инициран питањем истраживача или да долази самоиницијативно од саговорника. У наредном пасусу [2] за истраживача су била спорна два термина *комора* и *леквар* исп. [2.4], [2.6]. Лексему *комора* ‘шпајз’ очигледно говорници не осећају као контактну [2.5]. Међутим код лексеме *леквар* ‘цем, пек-мез’ долази до поремећаја тока дискурса: након метасемантичког објашења [2.6—11], следи низ коментара који илуструју покушај саговорника да нађу адекватан превод на стандардни језик; сви ови коментари су наглашено емотивни: жеља да се евоцира термин и радост због проналаска адекватног стандардног еквивалента [2.12], [2.14], [2.16], [2.18]. У исказу [2.18] десигнат *српски* се користи као синоним за стандард, односно стандард се изједначава са српским:

- [2] (С 31, 2001; СГ₁ мушко, (1924), СГ₂ мушко (1933); обојица саговорника рођени и ожењени у Чипу, основна вероисповедна школа, пољопривредници)
- [2.1] ИС: Је л то било у у соби? Где се то радило?
- [2.2] СГ₁: У *комори*. [*Комора*.]
- [2.3] СГ₂: [*Комора*], натраг *комора*.
- [2.4] ИС: *Шта је комора?* Је се то то није ложило у комори? Било хладно?
- [2.5] СГ₁: Тамо се не ложи. Тамо се држало вино, ко није имо подрум, крумплее++, тамо горе, након што се оцеди воће, леквар.
- [2.6] ИС: *Шта је леквар?*
- [2.7] СГ₁: Ејно!
- [2.8] ИС: (смех)
- [2.9] СГ₂: *Леквар*=
- [2.10] ИС: Да.

- [2.11] СГ₂: =то се једе.
 [2.12] СГ₁: Чекај, ДОЂЕ мени на овај! ... <Пекмез>.
 [2.13] ИС: Пекмез, аха.
 [2.14] СГ₁: Но, дошло ми, дошло ми (смех) у главу!
 [2.15] ИС: Добро, добро, добро. А јесте некад говорили *ћекмез* или сте увек говорили *леквар*?
 [2.16] СГ₁: Па, *леквар, леквар, леквар!* Кад ми дође у главу, онда.
 [2.17] ИС: Аха, аха.
 [2.18] СГ₁: Па знам ја, само српски само треба здраво мислити да шта ћеш да кажеш.
 [2.19] ИС: Добро, добро, хвала.

У пасусу [3] метапрагматички дискурс је такође инициран питањем истраживача након контактеног израза *жебрак* ‘просјак’ [3.7]; саговорници дају превод на стандардни еквивалент и објашњење [3.8], [3.9], [3.11]. Метапрагматички дискурс се затим наставља у форми дијалога, у коме СГ₁ и ИС заступају идеологију локалног говора, а СГ₂ идеологију стандарда. Као и у примеру [2], и овде се десигнат *српски* користи као синоним за стандард [3.12]:

- [3] (С 31, 2001; СГ₁ мушко, (1924), СГ₂ мушко (1933); обојица саговорника рођени и ожењени у Чипу, основна вероисповедна школа, пољопривредници)
- [3.1] ИС: Био је доручак овде, шетала сам окуда и доручковала.
 [3.2] СГ₁: Како сте ишли тамо?
 [3.3] ИС: Ходајући.
 [3.4] СГ₁: Ко и моја жена, код куће увек, вако узме ко *жебрак*, иде па једе. Ја кажем: „Па седи, бар толко, не.”=
 [3.5] СГ₂: (смех)
 [3.6] СГ₁: = Седне, онда види штогод’, онда устане па метне++.
 [3.7] ИС: Шта значи то *жебрак*?
 [3.8] СГ₂: Просјак.
 [3.9] СГ₁: Просјак. *Жебра*, иде од куће до куће.=
 [3.10] ИС: Аха.
 [3.11] СГ₁: =Јел и он тај *жебрак* иде од куће до куће. И тај, како како иде тако и јео. А код [вас, како кажу?]
 [3.12] СГ₂: [Српски], српски говори! (смех)
 [3.13] СГ₁: Па кад [не знам!]
 [3.14] ИС: [Не, не,] тако како говори, тако треба.
 [3.15] СГ₁: Сад ја нећу казати што не знам++.
 [3.16] ИС: Не, не, баш тако треба.
 [3.17] СГ₂: И ја ћу казати просјак.
 [3.18] СГ₁: И ти не знаш. Једно друго исправљамо. Што ти знаш то ја не знам. А што ја знам, онда ти не знаш, не.
 [3.19] СГ₂: (смех) Јо.
 [3.20] СГ₁: Каже: „*ћерсе*”, меша мађарски. Ја кажем мађарски: „*ћерсе*”.
 [3.21] СГ₂: (смеје се)
 [3.22] ИС: Али није значи исто, ви кажете овако, ви онако? Је л тако, разликујете се?
 [3.23] СГ₂: Не, и он каже.

- [3.24] СГ₁: Ми смо комшије, и он је комшија, а ја сам у среди. Он је, и овај други комшија, и он је.
 [3.25] СГ₂: С друге стране. Ми смо комшије.

Низ примера потврђује да често саговорници самоницијативно реферишу на контактни израз, аутоматски се коригују (енг. *self-repair*) и замењују га стандардним изразом. У пасусу [4] СГ₁ након лексеме *овода* 'вртић' саговорница прави кратку паузу, понавља лексему и конструише лексички оквир („*оводу* кажемо ми” 4.1), којим се колективном агенсу „ми” (говорника из Чипа) приписује контактни израз. Одмах затим следе експлицитно метасемантичко објашњење („док до до три године” 4.1). Након ове самопоправке, саговорница наставља да користи контактни термин као регуларну лексему [4.3], [4.8]:

- [4] (С 9, 2001; СГ₁, женско, (1923); СГ₂, женско, (1919); саговорнице су рођене сестре, обе су завршиле основну вероисповедну школу, обе су пољопривреднице)
 [4.1] СГ₁: Која, која сирота жена била, морала је да иде да ради, па и дете ш њим но-, ш њом носила, па у чегагод' га метне, шта ти ја знам. То зна-, то знадем, мој Т., мој унук, кад су, кад су дошли оде да стоју, у *оводу* га нису ... *оводу* кажемо ми: док до до три године.
 [4.2] СГ₂: Нису га примили.
 [4.3] СГ₁: Нису га примили ома у *оводу*.
 [4.4] ИС: Аха.
 [4.5] СГ₁: Него кад је био у трет'ој години, онда га вет' мо:рали примити јер је био вет' у ... другу годину идемо у школу. Онда вет' у трет'ој години морају дете примити.
 [4.6] СГ₂: Не у трет'ој години.
 [4.7] СГ₁: У трет'ој години. Три године иде у *оводу*.

У пасусу [5] контактни израз је повод за метапрагматички дијалог: након што употреби лексему *емелџ*, саговорница понавља лексему уз фатички глагол *знаш*, чиме сигнализира да се ради о „проблематичном” изразу и имплицитно тражи потврду разумевања („На *емелџ* им је кут'а. *Емелџ*, знаш” 5.1). У овом случају истраживач поставља експлицитна питања (5.2, 5.4, 5.6) а саговорница даје објашњења (5.7, 5.9). Затим, аутоматски следе метапрагматички коментари: лексички рамови „код нас”, „тако зовемо”, „Сад ја не знам како се српски каже” [5.11]. На тај начин су опонирани „ми” агенс локалних говорника и безлични агенс стандарда, који је додатно маркиран као „српски”. Израз „Сад ја не знам како се српски каже” поред ове уже контекстуалне, има фатичку и емотивну функцију: он представља посредно дистанцирање саговорнице од контактнoг израза и извињење због непознавања стандардног израза. Поправку у овом случају нуди истраживач [5.12], који преузима „ми-идентитет” говорника стандарда („Ми кажемо спрат”, 5.14):

- [5] (С 5, 2001; СГ, женско, (1919), основна вероисповедна школа, пољопривредница)

- [5.1] СГ: Већ неколико година је тамо горе, горе имаду, на *емелеј* им је кут'а. [*Емелеј*], знаш=
 [5.2] ИС: [Аха]. =Аха. А шта је *емелеј*?
 [5.3] СГ: Тамо је, тамо је, неће да се сиђе долије=
 [5.4] ИС: =Је л *емелеј* а:?=
 [5.5] СГ: =Да, не-=
 [5.6] ИС: =Како, шта је *емелеј*?=
 [5.7] СГ: =*Емелеј* је тако да још један стан има=
 [5.8] ИС: =Аха=
 [5.9] СГ: =На овај стан још [један стан не, озго, то је *емелеј* код нас], тако=
 [5.10] ИС: [Аха, аха мхм .. Аха, мхм]
 [5.11] СГ: =зовемо. Сад ја не знам како се српски каже.
 [5.12] ИС: Спрат.
 [5.13] СГ: Да?
 [5.14] ИС: Ми кажемо спрат.
 [5.15] СГ: Па овај то от'у да кажем, сирота нет'е да дод'е доле.

У наведеним примерима види се да су контактни термини углавном добро уклопљени у граматички систем српског језика, али да их говорници и даље доживљавају као потенцијално проблематичне, што доводи до спонтаних корекција и метапрагматичких коментара. Поред метајезичке функције, ови коментари имају и фатичку функцију — која се огледа у стратегијама ограђивања и дистанцирања од контактнoг израза, емотивну — која се очитује у извињењима и самокритици саговорника, и индексијално-референцијалну — која говорнике индексира као припаднике неког колектива. Контекстуални оквири „ми кажемо / ви кажете” индексирају колективне идентитете: чипског саговорника као говорника не-стандардног варијетета, који треба кориговати, а истраживача као говорника ауторитативног и нормативног стандарда. Тиме се симболички ауторитет стандарда екстернализује као асиметрични однос моћи између саговорника. На стандард се пак реферише као на „српски”, чиме му се придаје универзална вредност, тј. есенцијализује се као једини варијетет достојан звања језика, док се локални варијетет деевалуира.¹¹

4.2. КОНТАКТНИ ИЗРАЗИ И ИДЕОЛОГИЈА „МЕШОВИТОГ” ВАРИЈЕТЕТА. Поред уобичајене стратегије деевалуације локалног варијетета, присутна је и стратегија његовог подржавања. Локални варијетет се доживљава као „мешани” у толикој мери да постоји низ анегдота у којима је извор заплета комуникативни неспоразум. Тако у следећем пасусу [6], саговорница користи наратив [6.12] у функцији истицања „помешаности” и „нерегуларности” локалног варијетета. Заплет ове наратије јесте метапрагматички дијалог између књижевника, говорника стандарда, и мајке саговорнице — говорнице контактнoг варијетета. Мајка саговорнице користи контактни термин *хаснирајши* у исказу који претендује да буде „чисто” српски („Знате господине, каже, (смех) знамо те све српске праве

¹¹ Сличну појаву уочава и Лајонен у румунском Банату код мађарских мањинских говорника, који мађарски стандард посматрају као вишу социјалну форму језика (LAINONEN 2009: 38).

речи, а не хаснирамо”, 6.12). Елементи евалуације у овом наративу указују да саговорница исмева сваки покушај симулирања „чистог” говора тј. заступа локалну језичку идеологију контактеног варијетета. Као елементи евалуације се издвајају: експлицитни исказ („А ми ка-, па мислимо да српски кажемо кад кажемо *хаснирају*”), контекстуални индикатор „смех”, управни говор (учитељице и мајке којим се истиче жеља да се представе као говорници што аутентичније (чистије) форме језика). Пошто је читав наредни сегмент дискурса састављен од метапрагматичких коментара, овог пута сам одустала од подвлачења:

- [6] (С 13, 2001; СГ женско, (1940), мађарска средња школа, васпитачица)
- [6.1] ИС: А како се звало оно место где се ишло да се .. врши нужда?
- [6.2] СГ: Веце?
- [6.3] ИС: Да, како се веце некад звао, кад сте ви били мали?
- [6.4] СГ: Швапски је то, то се звало=
- [6.5] ИС: =Кажите=
- [6.6] СГ: =*Хајзла* (смех).
- [6.7] ИС: *Ајзла*?
- [6.8] СГ: Хај, *хајзла*. То је швапска реч’.
- [6.9] ИС: Не знам.
-
- [6.10] СГ: Ово је Ч’ип, Ч’ипљани то само, јер ту је врло је сила Шваба било. Ми смо сила швапске реч’и користили.
- [6.11] ИС: Аха.
- [6.12] СГ: И то кажемо .. *хаснирали*. То је мад’арска реч *használni*. А ми ка-, па мислимо да српски кажемо кад кажемо *хаснирају*. Био ту једаред тако један књижевник код моји родитеја, ја сам била валда четрнест, петнест година. Па наша уч’итејица стара Мимика, Меланија се звала: „Па куд ће д однесе, каже, ако неће код Немање?” Отац био Немања. А мама каже: „Знате господине, каже, (смех) знамо те све српске праве речи, а не хаснирамо.” — Каже: „Молим вас, а шта је хаснирати?” (смех) Онда Мимика, уч’итејица каже: „Па то је користити.”
- [6.13] ИС: Аха.
- [6.14] СГ: Јер мад’арски се каже: „Nem hasznáлом”.
- [6.15] ИС: Аха.
- [6.16] СГ: А ми кажемо: „Не хаснирам”. Онда смо мад’арску реч направили српску. Мало смо...
- [6.17] ИС: Посрбили.
- [6.18] СГ: Да, посрбили. (смех)

5. Закључак: АУТОРИТЕТ СТАНДАРДА И КОНТАКТНИ ВАРИЈЕТЕТ. Теренски, антропололингвистички интервјуи са чипским Србима показују да управо контактни изрази спадају у најочигледније форме које говорници региструју и о којима развијају метапрагматичку свест. Чипски говорници новије позајмљенице, односно контактне изразе, доживљавају двојачко, и као део свог лексичког и граматичког система, и као реч или израз из другог кода, коју је потребно преводити и објашњавати ‘монолингвалном’ саговорнику.

У анализи метапрагматичких коментара, уочено је да се језичка идеологија чипских саговорника испољава као унутарња дијалогичност између двеју често сукобљених позиција — ауторитарног стандарда и стигматизованог локалног варијетета. Након употребе контактних израза, чипски Срби су користили често стратегију перспективизације. Тако се употребом лексичких рамова типа „ми кажемо / ви кажете” повезује саговорник са колективним идентитетом говорника контактеног варијетета из Чипа, а истраживач са колективним идентитетом говорника стандарда из Србије. Поред тога, стратегије самопоправке, поправке и извињавања саговорника при употреби неког контактеног термина сведоче о повезивању ауторитета стандарда са идеологијом аутентичности, правилности и чистоте.

Употреба десигната *срџски* као синонима за стандард, која је честа у метапрагматичким коментарима, указује да се стандарду придаје универзална вредност, тј. да се он есенцијализује као једини варијетет достојан звања језика. У метапрагматичком дискурсу, мањи број саговорника је заступао идеолошку позицију контактеног, ‘мешовитог’ варијетета. У том случају, предмет исказа су свакодневни комуникативни неспоразуми, а сваки покушај симулирања „чистог” говора постаје предмет исмевања.

ДОДАТАК: КОНВЕНЦИЈЕ ТРАНСКРИПЦИЈЕ

У раду је примењена „вербатим” („реч за реч”) транскрипција, која представља „један-на-један” однос према изговореним речима, тј. труди се да забележи све изговорене исказе, укључујући и погрешке, преклапања, уздахе, итд. Транскрипти су сегментирани према смени говорних субјеката. У загради су дати подаци о броју снимка (нпр. С 13), затим о полу, годишту, степену образовања и занимању саговорника. Поред уобичајених ортографских знакова: зарез (,), тачка (.), знак узвика (!), знак питања (?), знак наводника („”), користе се:

ИС	истраживач
СГ	саговорник / саговорница из Чипа
СГ ₁ , СГ ₂	више саговорника
..	кратка пауза (до 5 секунди)
...	дужа пауза (до 10 секунди)
---	изостављање једног дела текста саговорника
:	продужење вокала, нпр. <i>ни:је</i>
-	цртица се ставља код недовршених речи, нпр. <i>ре- рекао је</i>
'	мекоћа консонанта; специфичан изговор консонаната <i>ћ</i> , <i>ђ</i> који се под утицајем мађарског изговарају као палатални плозиви бележим као <i>š'</i> , <i>đ'</i> ; такође бележим и умекшавање африкате <i>ч</i> као <i>ч'</i> .
=	говор се аутоматски надовезује на претходни турнус
[]	преклапање у говору
++	неразумљиво
< >	текст између ова два знака је тихо изговорен
()	

паралингвистичко понашање се уноси у заграду, нпр. (смех), (јецање), (уздах), итд.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Бурзан, Мирјана. „Српски језик у дијаспори”. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 25/2 (1996): 339–345.
- Бурзан, Мирјана. „О лексици Срба у Мађарској”. *Српски језик* 8/1–2, год. VIII (2003): 645–654.
- Вучина-Симовић, Ивана, Јелена Филиповић. *Етнички идентитет и замена језика у сепардској заједници у Београду*. Београд: Завод за уџбенике, 2009.
- Ивић, Павле. *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод у шљокавско наречје*. Нови Сад [1956] 1985, 68–88.
- Илић, Марија. „Динамика језичке и социјалне промене: о мањинским језицима у Мађарској с посебним освртом на српски језик”. *Јужнословенски филолог* 65 (2009): 331–357.
- Мијатовић, Јулијана. „Прилог познавању лексике српских говора у Мађарској”. *Прилози проучавању језика* 19 (1983): 149–177.
- Николић, Мирослав. „Неке особине говора у Чипу код Будимпеште”. *Јужнословенски филолог* 49 (1993): 137–153.
- Петровић, Наталија. „Главније фонетске особине неких српских говора у Мађарској”. *Прилози проучавању језика* 15 (1979): 71–99.
- Плотникова, Анна, А. *Материјали за етнолингвистичко истраживање балканословенског ареала*. Москва: Институт славјановедения РАН. [упитник је штампан у руском оригиналу и српском преводу, који следи иза њега: *Материјали за етнолингвистичко проучавање балканословенског ареала*], [1996] 2009.
- Сикимић, Биљана. „Срби на Чепелској ади, етнолингвистички поглед”. *Етнографија Срба у Мађарској* 4 (2003): 34–48.
- Сикимић, Биљана (ур.) *Скривене мањине на Балкану*. Београд: Балканолошки институт САНУ, 2004.
- Сикимић, Биљана. „Актуелна теренска истраживања дијаспоре: Срби у Мађарској”. *Теме: часопис за друштвене науке* 2 (2004): 847–858.
- Степановић, Предраг. *Говори Срба и Хрватша у Мађарској: Шљокавско наречје*. Горњи Милановац, 1994.
- Степановић, Предраг. *Говори Срба у Мађарској*. Будимпешта, 2000.
- Стефановић, Димитрије. „Из микропонимије насеља са српским живљем у околини Будимпеште”. *Јужнословенски филолог* 49 (1993): 175–186.
- Стефановић, Димитрије. „О административном језику Сентандрејаца у другој половини XVIII века”. *Јужнословенски филолог* 56/3–4 (2000): 1111–1120.
- Стефановић, Димитрије. „Из микропонимије Чипа”. *Етнографија Срба у Мађарској* 4 (2003): 79–84.

*

- APOR, B. “The Expulsion of the German Speaking Population from Hungary”. S. Prauser, A. Rees (eds.). *The Expulsion of the ‘German’ Communities from Eastern Europe at the End of the Second World War*. Working Paper HEC No. 2004/1. Florence: European University Institute. Available at: www.iue.it/PUB/HEC04-01.pdf. 2004, 33–45.
- AUER, Peter. *Bilingual Conversation*. Amsterdam: John Benjamins, 1984.
- ВАНТИН, Mihail. „Problem govornih žanrova”. *Treći program* IV (1980): 233–270.
- ВАНТИН, Mihail. *O romanu*. Beograd: Nolit, 1989.
- ВАХТИН Mikhail. *The Dialogic Imagination: Four Essays*. M. Holquist (ed.). University of Texas Press, 1981.
- BORBÉLY, Anna. *The Process and the Factors of Language Shift and Maintenance: Sociolinguistic Research in the Romanian Minority Community in Hungary*. Open Society Support Foundation. Available at: <http://rss.archives.ceu.hu/archive/00001138/01/146.pdf>, 2000.

- BURZAN, Mirjana. „Problemi standardnog srpskog jezika u dijaspori”. *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику* 37 (1994): 105–108.
- BURZAN, Mirjana. „Frazeologija u jeziku Srba u Madarskoj”. *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику* 39/1 (1996): 157–162.
- CAFFI, Claudia. “Metapragmatics”. R. Asher (ed.). *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford: Pergamon Press, 1994, 2461–2466.
- DORIAN, Nancy. *C. Language Death: The Life Cycle of a Scottish Gaelic Dialect*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1981.
- GAL, Susan. “Codeswitching and consciousness at the European periphery”. *American Ethnologist* 14 (1987): 637–653.
- GAL, Susan. “Diversity and contestation in linguistic ideologies: German-speakers in Hungary”. *Language in Society* 22 (1993): 337–359.
- GAL, Susan. “Cultural basis of language use among German-speakers in Hungary”. *International Journal of the Sociology of Language* 111 (1995): 93–102.
- GAL, Susan. “Language Ideologies and Linguistic Diversity: Where Culture Meets Power”. L. Keresztes, S. Maticsák (eds.). *A magyar nyelv idegenben*. Debrecen: Debreceni Egyetem, 2002, 197–204.
- GUMPERZ, John, J. *Discourse strategies*. Cambridge University Press, [1982] 2002.
- GUMPERZ, John, J. “The Speech Community”. A. Duranti, *Linguistic Anthropology. A Reader*. Wiley-Blackwell, [1968] 2009, 66–73. (Source: “The Speech Community”. *International Encyclopedia of the Social Science*. New York: Macmillan, 1968, 381–386.
- HILL, Jane. “Foreign accents, language acquisition, and cerebral dominance revisited”. *Language Learning* 20 (1970): 237–248.
- ILIĆ, Marija. “Oral History: From Autobiographical to ‘Collective’ Narrative — Serb Oral Discourse on the Expulsion of Germans from Hungary”. W. Dahmen, P. Himstedt-Vaid, G. Ressel (eds.). *Grenzüberschreitungen. Traditionen und Identitäten in Südosteuropa*. Festschrift für Gabriella Schubert. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2008, 189–203.
- ILIĆ, Marija. “Those were all Serbian villages by the Danube: The Concept of Space in Collective Narratives of the Serbs in Hungary”. Cristian Voss (ed.). *Ottoman and Habsburg Legacies in the Balkans: Language and religion to the North and to the South of the Danube*. München, Berlin: Verlag Otto Sagner, 2010, 265–289.
- IRVINE, Judith, T. “When Talk Isn’t Cheap: Language and Political Economy”. *American Ethnologist* 16 (1989): 348–267.
- IVIĆ, Pavle. „O srpskom govoru u selu Lovri”. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 12 (1966): 191–201.
- JAKOBSON, Roman. “Closing statement: linguistics and poetics”. T. Sebeok (ed.) *Style in Language*. Cambridge, Mass: the MIT Press, 1960, 350–377.
- JAWORSKI, Adam, Nikolas COUPLAND, Dariusz GALASIŃSKI (eds). *Metalanguage: Social and Ideological Perspectives*. Berlin — New York: Mouton de Gruyter, 1998.
- LAIHONEN, Petteri. *Language Ideologies in the Romanian Banat: Analysis of Interviews and Academic Writings among the Hungarian and Germans*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2009.
- LUCY, John. “Reflexive language and human disciplines”. J. Lucy (ed.). *Reflexive Language: Reported speech and metapragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, 9–32.
- NÉPSZÁMLÁLÁS. Dostupno na: <http://www.nepszamlalas.hu/index.html>, 2001.
- PESTY, Frigyes. *Pesty Frigyes kéziratok helynévtárából Pest-Pilis-Solt vármegye és kiegészítések*. Szentendre, [1864] 1984.
- PETROVIĆ Tanja. *Srbi u Beloj Krajini: Jezička ideologija u procesu zamene jezika*. Beograd: Balkanološki institut SANU, Založba ZRC, 2009.
- POLOVINA, Vesna. *Leksičko-semantička kohezija u razgovornom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet Beogradskog univerziteta, 1987.
- RAKIĆ, Sofija. „Izveštaj o dijalektološkom istraživanju govora Batanje”. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 42 (1997): 89–98.
- RAKIĆ, Sofija. „O govoru Deske”. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 43 (1998): 23–38.
- SAVIĆ, [FILIPVIĆ], Jelena. *Code-switching. Theoretical and methodological issues*. Beograd: Filološki fakultet, 1996.
- SILVERSTEIN, Michael. “Shifters, Linguistic Categories, and Cultural Description”. K. H. Basso, H. A. Selby, (eds.). *Meaning in Anthropology*. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1976, 11–56.

- SILVERSTEIN, Michael. "Language structure and linguistic ideology". P. Cline, W. Hanks, C. Hofbauer (eds.). *The Elements: A Parasession on Linguistic Units and Levels*. Chicago: Chicago Linguistic Society, 1979, 193—247.
- SILVERSTEIN, Michael. "Metapragmatic discourse and metapragmatic function". J. Lucy (ed.). *Reflexive Language: Reported speech and metapragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, 33—58.
- SILVERSTEIN, Michael. "The limits of awareness". A. Duranti (ed.) *Linguistic Anthropology: A Reader*. Malden MA: Blackwell Publishers, [1981] 2001, 382—402. (Source: *Sociolinguistic Working Paper No. 84*. Austin, TX: Southwest Educational Development Laboratory, 1981).
- TSITSIPIS, Lukas. *A Linguistic Anthropology of Praxis and Language Shift: Arvanitika (Albanian) and Greek in Contact*. Oxford University Press, 1998.
- TSITSIPIS, Lukas. "A sociolinguistic application of Bakhtin's authoritative and internally persuasive discourse". *Journal of Sociolinguistics* 8/4 (2004): 569—594.
- VERSCHUEREN, Jef. "Notes on the role of metapragmatic awareness in language use". A. Jaworski, N. Coupland, D. Galasiński (eds). *Metalinguage: Social and Ideological Perspectives*. Berlin—New York: Mouton de Gruyter, 1998, 53—73.
- VUČKOVIĆ, Marija. „Kajkavci u Banatu: lingvistička situacija i polna diferencijacija”. B. Sikimić (ur.). *Skrivene manjine na Balkanu*. Beograd: Balkanološki institut SANU, 2000, 199—215.
- WOOLARD, Kathryn, A. "Language variation and cultural hegemony". *American Ethnologist* 12/4 (1985): 379—394.
- WOOLARD, Kathryn, A., Bambi SCHIEFFELIN. "Language ideology". *Annual Review of Anthropology* 23 (1994): 55—82.

Marija Ilić

METAPRAGMATIC DISCOURSE OF THE SERBS FROM HUNGARY:
STANDARD LANGUAGE AUTHORITY AND CONTACT VARIETY

S u m m a r y

The paper discusses the metapragmatic discourse of the Serbs from Szigetcsép in Hungary that emerged from the antropinguistic interviews conducted during the fieldwork. The metapragmatic discourse is generally triggered by "contact expressions", e.g. by a word or a phrase which is interpreted as an element from another code (language) by the participants in the interaction. A 'contact expression' is pointed to by the interlocutors when they replace such elements or explicitly refer to the outgoing talk as 'mixed', 'incorrect', etc. It is argued that the metapragmatic discourse of the Szigetcsép Serbs involves a special kind of internal dialogicity. This dialogicity is established between differing ideological commitments of interlocutors, i.e. between their commitment to the Serbian standard language authority and to the local contact variety.

Балканолошки институт САНУ
Београд
marija.ilic@bi.sanu.ac.rs